

انجمن حقوقی کد ۹۰
isu-law90.samenblog.com

مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

باسمه تعالی

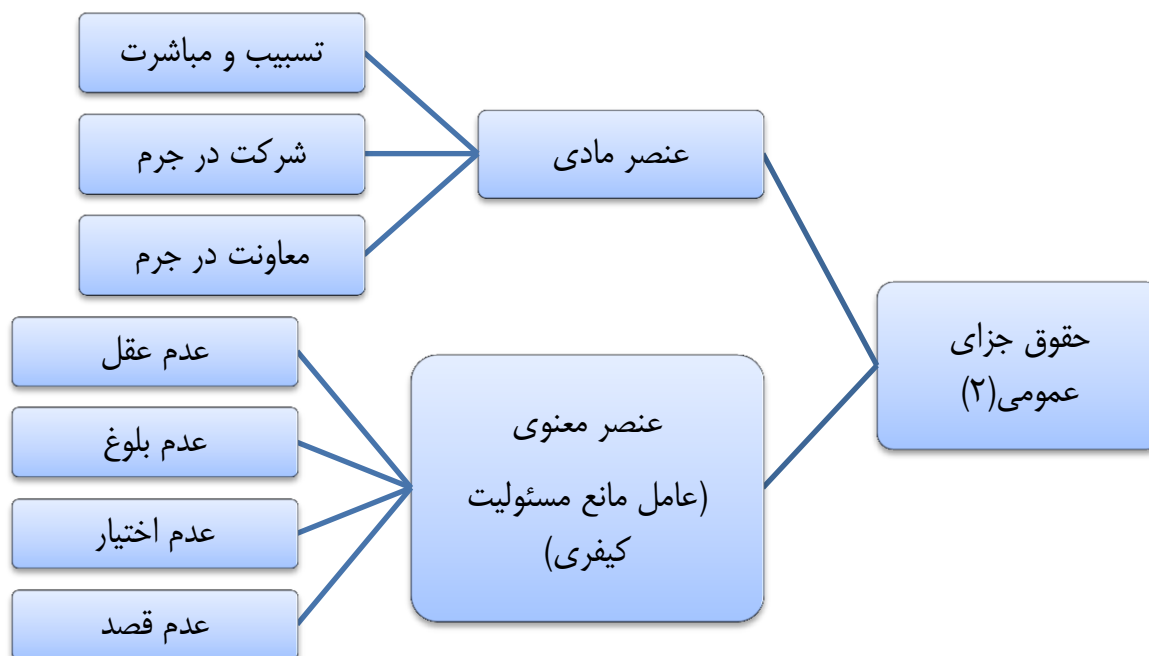
انجمن حقوقی کد ۹۰
isu-law90.samenblog.com

حقوق جزا عمومی ۲ (دکتر علی غلامی)

جلسه اول تا چهارم

«طرح درس»

مجرم کیست؟

مفهوم مجرم از دو جهت قابل بررسی است:

(۱) سیر تاریخی

(۲) در نظام فعلی کیفری ما

سیر تاریخی

در مرحله ی اول، صرفاً به جرم و اثر آن توجه می شد. در نتیجه، برای مجرم بودن شخص، کاری به فرد نداریم و فقط رفتار ملاک است. و به همین خاطر، جمعی بودن مسئولیت بوجود می آید.

در مرحله ی دوم، علاوه بر جرم، به مجازات نیز توجه شد و بین جرم و مجازات تناسب به وجود آمد. ولی به مجرم توجهی نمی شد.

در مرحله ی سوم، جرم، مجازات و مجرم به طور همزمان، هم در مقام ارتکاب، هم تعیین مسئولیت و هم تعیین مجازات مورد توجه و عنایت قرار گرفته شد.

مفهوم مجرم در نظام کیفری ما

در نظام کیفری جمهوری اسلامی ایران، دو نظریه در تعریف مجرم وجود دارد:

(۱) بزهکار کسی است که فعلی مخالف با اوامر و نواهی مقنن مرتکب شده باشد.

(۲) شخصی که مرتکب فعل یا ترک فعل شده که مستحق مجازات مقدر در قانون بدون علل موجه جرم است.

نظریه مختار در مورد تعریف مجرم

بهترین تعریف برای جرم این است که به ماده ی ۲ قانون مجازات استناد داده شود.

«کسی که فعل یا ترک فعلی را که دارای مجازات در قانون مرتکب شود.»

رفتار مجرم (بزهکار)

رفتار مجرم حائز سه عنصر است:

- (۱) عنصر مادی: ارتکاب فعل یا ترک فعل منتهی عنه قانون.
- (۲) عنصر معنوی: وجود قصد مجرمانه در جرایم عمدی و بی احتیاطی و بی مبالاتی در جرایم غیر عمد.
- (۳) عنصر قانونی: متن از پیش تعیین شده ی حاوی مجرمانه بودن فعل یا ترک فعل.

مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

شخص بزهکار لزوماً باید شخص حقیقی^(۱) باشد یا شخص حقوقی^(۲) هم می تواند باشد؟

سابقه ی این بحث-که آیا شخص حقوقی مسئولیت دارد یا نه- به سال ۱۳۱۱ باز میگردد.

در ماده ۵۸۸ قانون تجارت آمده بود که شخص حقوقی می تواند دارای حقوق و تکالیفی بشود که قانون برای افراد قائل است. مگر حقوق و وظایفی که بالطبع فقط انسان می تواند دارا باشد، مثل حقوق و وظایف اخوت و بنوت.

آیا شخص حقوقی مسئولیت کیفری هم دارد یا خیر؟

علمای حقوق در این مسئله، برخی مخالف هستند و برخی موافق:

«دلایل مخالفین»

(۱) کیفرهای مقرر در قانون مثل اعدام، حبس و تبعید، در مورد اشخاص حقوقی قابل اجرا نیست.

(۲) مجازات اشخاص حقوقی در حالی اتفاق می افتد که برخی اشخاص حقیقی بی گناه هستند.

(۳) هدف از مجازات، اصلاح و تربیت است، ولی درباره اشخاص حقوقی اصلاح و تربیت قابل نتیجه نیست.

(۱) موجودی واقعی و عینی که اهلیت داراشدن حق و التزام به تکلیف را دارد.

(۲) موجودی مجازی و بدون وجود عینی خارجی که دارای حقوق و تکالیفی است.

«موافقین»

(۱) مجازات ها متنوع هستند و ما می توانیم مجازات های متناسب با شخص حقوقی بدهیم، مثل جزای نقدی. البته مجازات اعدام را می توان متناسب با شخص حقوقی تطبیق داد مثل انحلال یا تعلیق شرکت.

(۲) جریان شخص کردن در مورد اشخاص حقیقی کاملاً قابل اجرا نیست، بلکه به خانواده ی بزهکار هم آسیب می رسد. در مورد اشخاص حقوقی هم همین طور است.

(۳) هدف مجازات، اصلاح است. ولی این حرف کاملاً درست نیست. زیرا در اعدام که دیگر هدف اصلاح و تربیت نیست بلکه هدف، ارعاب عام و خاص است.

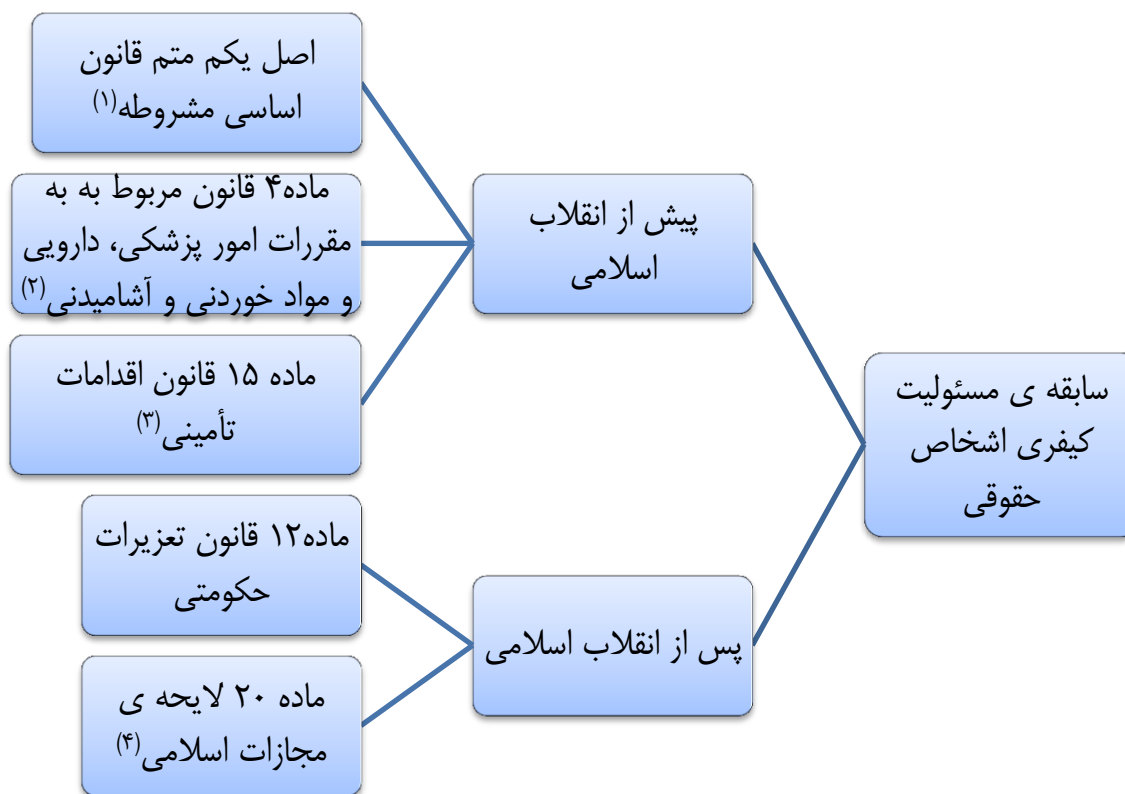
مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

(۴) در اشخاص حقوقی هم اراده دیده می شود که همان اراده ی جمعی است که یک اراده ی جدید یا اراده شرکت است.

(۵) در بعضی جرایم که گروهی تصمیم گرفته و عمل می شود، این مسئولیت کیفری شخص حقوقی، کار را برای متضرر راحت تر می کند. به این صورت که، متضرر می تواند از هر یک از اعضای شرکت، مطالبه ی خسارت کند.

(۶) در مواردی که امکان انتساب در جرایم وجود ندارد، فرد به راحتی می تواند جرم را به مدیرعامل نسبت دهد.

(۷) سهولت در اجرای حکم علیه اشخاص حقوقی در حالت اعسار مدیر یا مدیران.

(۱) اگر حزب و دسته، جرمی مرتکب شوند، حکم به انحلال آنها می دهیم.

(۲) در صورتیکه مؤسسه پزشکی مرتکب جرمی شود، انحلال آن صادر می شود.

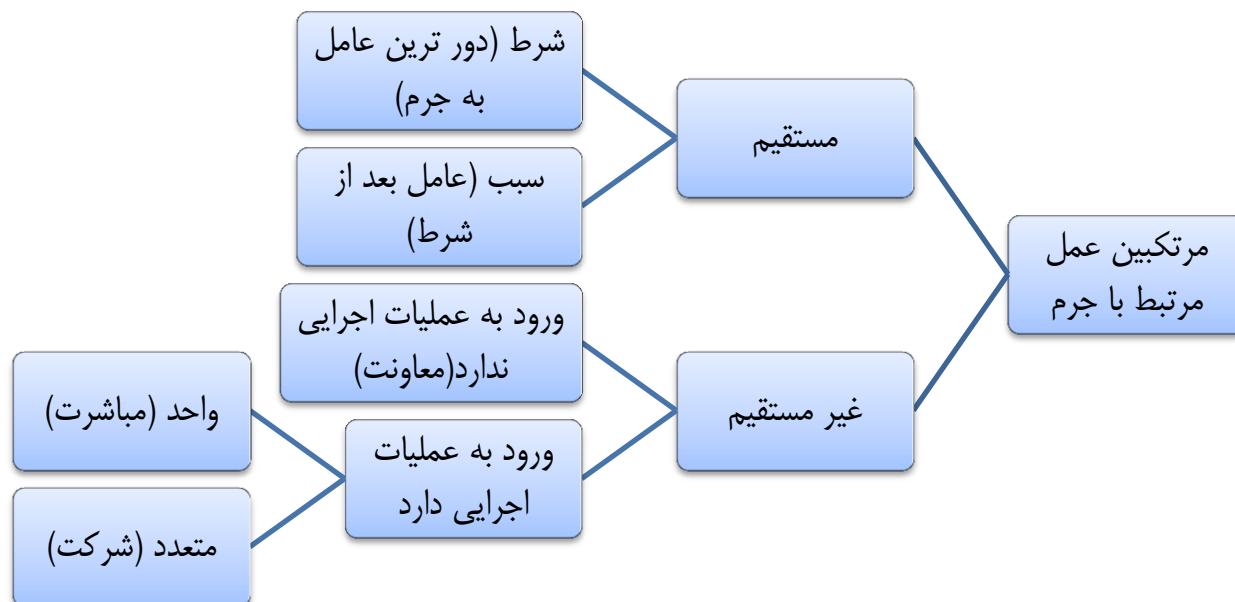

مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

- (۳) هر مؤسسه ای که وسیله برای ارتکاب جرم گردد از قبیل مؤسساتی که در آنها فروش اجناس قاچاق یا مواد مخدره یا سمیات غیر از آنچه برای احتیاجات طبی یا کشاورزی است، به عمل می آید، یا مؤسساتی که موجب تسهیل وسایل برای اعمال منافی عفت هستند به دستور دادگاه که در ضمن حکم مجازات داده می شود بسته خواهد شد. بعد از قطعیت حکم بستن مؤسسه ی محکوم یا اشخاصی که محل از طرف محکوم به آنها به بر نحو واگذار گردیده است نمی توانند در آنجا به بازرگانی یا صنعت قبلی اشتغال ورزند. تخلف از این حکم موجب محکومیت به جزای نقدی از ۱۰ هزار ریال تا ۱۰۰ هزار ریال و بستن مجدد مؤسسه خواهد بود.
- (۴) در این لایحه با اصل مسئولیت اشخاص حقوقی اشاره کرده است. در ماده ۲۱ همین لایحه، به جزای نقدی اشخاص حقوقی اشاره کرده است که حداقل دو برابر و حداکثر چهار برابر اشخاص حقیقی در نظر گرفته شده است. در ماده بیست و دو نیز به شرایط انحلال اشخاص حقوقی پرداخته است.

«نکات تکمیلی»

- (۱) صرف وضع برخی مجازات ها، کار مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی را به سرانجام نمی رساند و لوازم دیگری - از قبیل ضمانت اجرا، اقدامات تأمینی - نیاز است.
- (۲) ضرورت طراحی آیین دادرسی اشخاص حقوقی.
- (۳) ضرورت تشکیل بانک اطلاعات اشخاص حقوقی و سوابق آنها.
- (۴) توجه به مسئولیت همزمان اشخاص حقیقی و حقوقی در بحث مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی: در صورتیکه طلبکار، نتواند از اشخاص حقوقی حق خودش را مطالبه کند، باید بتواند راهی داشته باشد که از اشخاص حقیقی مؤسس، حق خودش را مطالبه کند.

✓ عامل غیرمستقیم این است که از وجودش، لزوماً وجود جرم حاصل نمی شود، ولی از عدم آن، عدم جرم حاصل می شود.

«مباشر کیست؟ مباشرت در جرم چیست؟»

تعریف: شخصی که مستقیماً بر بر مجنی علیه جرم تأثیر می گذارد و فقط انسان است. (ماده ۲۱۷ ق.ا.م.)

تعریف مسبب: شخصی که غیر مستقیم در وقوع جرم اثرگذار است و زمینه وقوع جرم را فراهم می کند، ولی اثر مستقیم بر مجنی علیه ندارد. مسبب حتماً انسان است. (ماده ۳۱۸ ق.ا.م.)

مباشرت از جهت تأثیرگذاری بر جرم در مقابل تسبیب است. و مباشر از جهت ورود و عدم ورود در عملیات اجرایی در مقابل معاون است.

نکته: منظور از جنایت در ماده ۳۱۶ ق.ا.م.، اعم است و فقط شامل جنایات خونی (قصاص) نمی شود.

برای ضامن شدن افراد سه حالت داریم:

- ۱) فقط مباشر
- ۲) فقط سبب
- ۳) اجتماع سبب و مباشر

مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

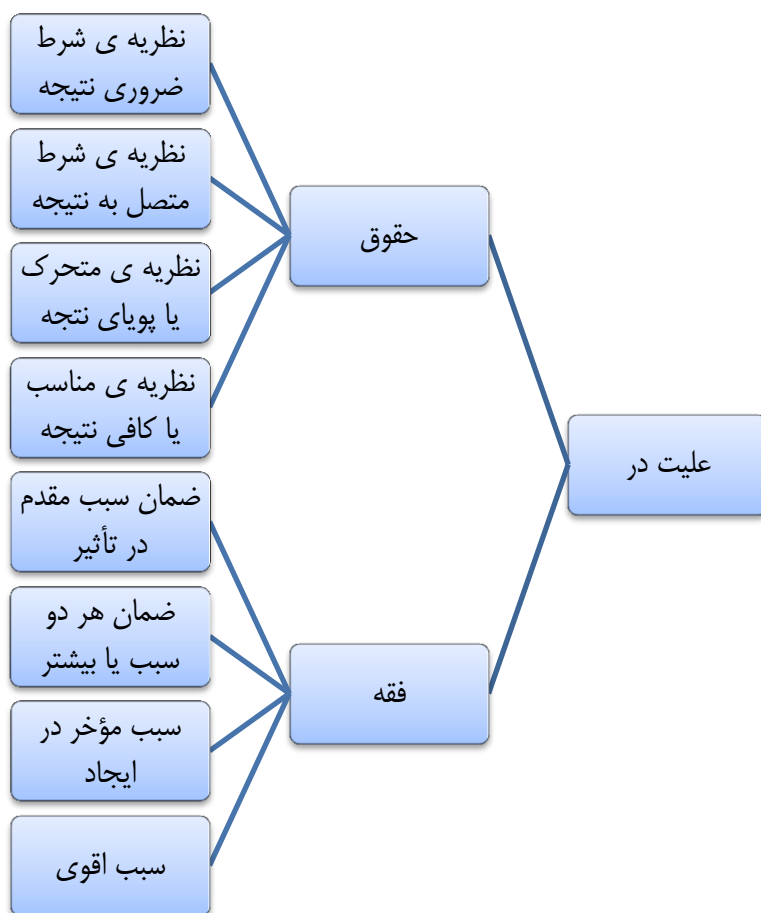
جایگاه «عرف» در مباشرت بسیار مهم است، لذا گاهی علی رغم غیر مستقیم بودن عمل، فرد را مباشر می دانیم.

✓ تسبیب و مباشرت مانعاً خلو اند نه مانعاً الجمع.

✓ در مجازات، اصل بر مجازات مباشر است، مگر اینکه خلاف آن ثابت شود و سبب مسئول گردد (ماده ۳۶۳ ق.م.ا).

بدول این صمصه به صورت میرا می باشد!

عامل مسئولیت

مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

✓ در رویه، غالباً نظریه ی «شرط ضروری» و «مناسب نتیجه» مورد بررسی قرار می گیرد و قاضی در صدور رأی، بیشتر به میزان تأثیر آن از طریق امارات توجه دارد.

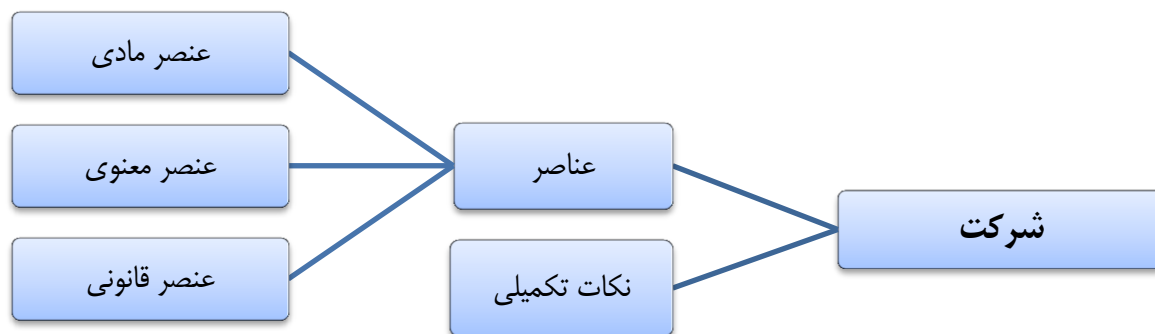
صدور تعدد مرتکب در جرایم:

۱. شریک (ماده ۴۲ ق.م.ا)
۲. معاون (ماده ۴۳ ق.م.ا)
۳. منازعه (ماده ۶۱۵ ق.م.ا)
۴. اشتراک (ماده ۳۳۴ ق.م.ا)

سابقه ی شرکت در جرایم

سابقه ی شرکت در جرایم در قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۴ و ۱۳۵۲ بر می گردد.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، شریک براساس فقه تعریف شد. لذا دایره ی شریک محدود شد و آن اموری را که قبل از انقلاب شریک به حساب می آمد، ذیل معاونت در جرم بحث شد و دایره ی معاونت وسیع شد.

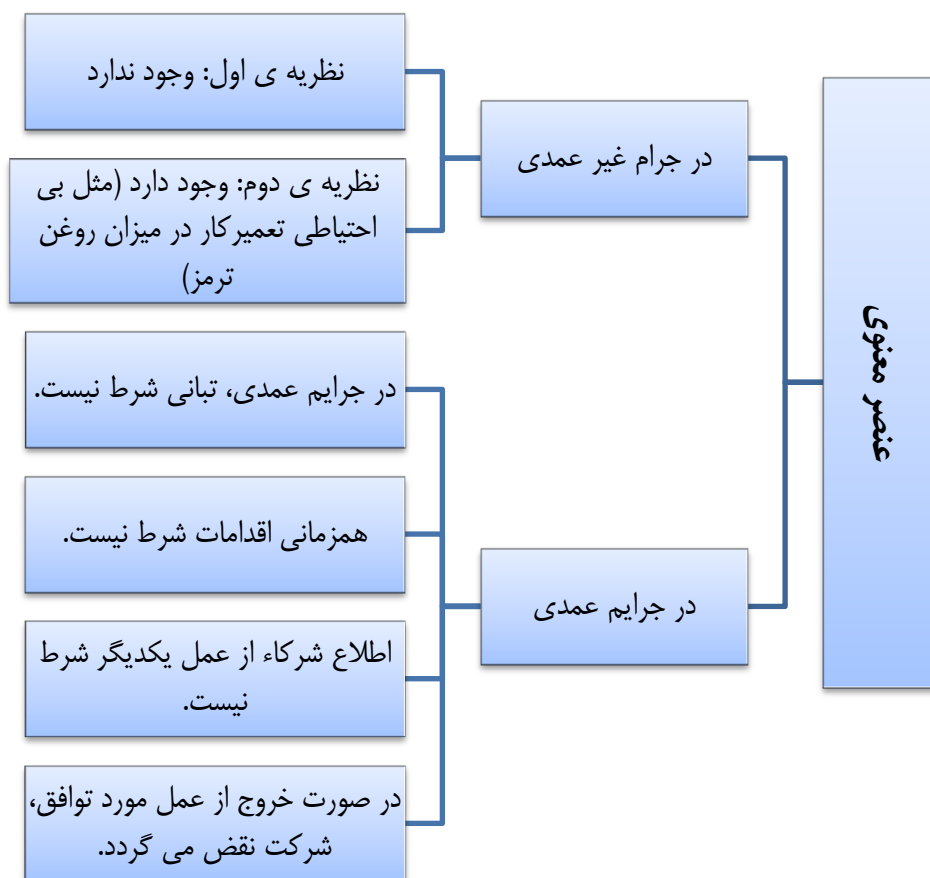

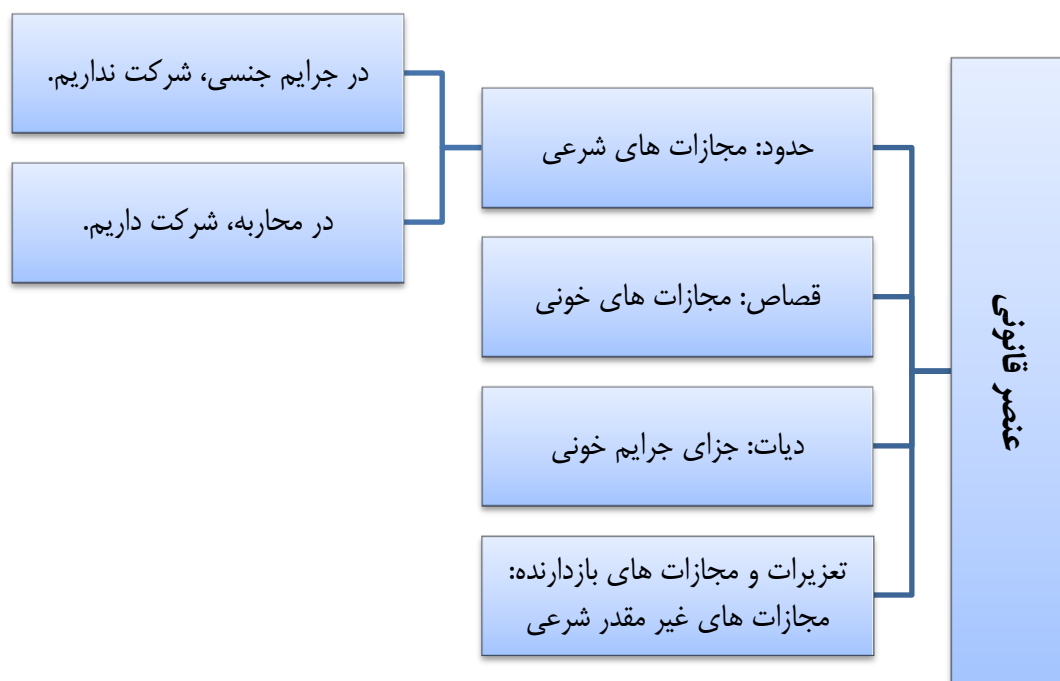
مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

عنصر مادی:

۱. تعداد مرتکبین بیش از یک نفر است.
 ۲. جرم مورد بحث، جرم واحد است.
 ۳. تمام شرکاء در عملیات اجرایی ورود می کنند. (عملیات مقماتی مد نظر نیست)
 ۴. نتیجه ی مجرمانه مستند به عمل همه ی شرکاء باشد.
 ۵. میزان تأثیر شرکاء در نتیجه ی مجرمانه مهم نیست، مهم مجموع عمل آنهاست.
 ۶. برابری و یکسانی نوع رفتار شرکاء لازم نیست.
 ۷. امکان انتساب جرم بر رفتار یکی از شرکاء وجود نداشته باشد.
- اگر نتیجه ی مجرمانه به یک عمل منتسب شود، دیگر مشارکت در جرایم نداریم.

عنصر معنوی

در قانون مجازات برای شرکت در حدود، ماده ای نداریم و به ماده ی ۴۲ ق.م.ا استناد می کنند. زیرا در ماده ی ۴۲ به مواردی اشاره دارد که تعزیر نیست بلکه عام است و در مورد حدود نیز قابل تسری می باشد.

«نکات تکمیلی»

مجازات:

- ✓ مجازات شریک، مجازات فاعل مستقیم است.
- ✓ میزان، نوع و تأثیر عمل شرکاء در تأثیر مجازات نقشی ندارد.
- ✓ اصل بر یکسانی مجازات شرکاء با مباشر است، مگر اینکه قانون بر خلاف آن تصریح کند (ماده ۹۲۰ ق.م.ا)
- ✓ تخفیف مجازات شریک: تبصره ماده ۴۲ ق.م.ا/ماده ۵۲۱ ق.م.ا/ماده ۲۲ ق.م.ا

مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

✓ تشدید مجازات مشارکان: ماده ۴۵ ق.م.ا.

✓ تعیین سهم افراد گاهی در مجازات تأثیر دارد، گاهی ندارد.

شرکت (حوزه ی شرکت تسبیب است یا مباشرت؟)

✓ سبب و مباشرت هیچ وقت با هم شریک نمی باشند چون از دو سنخ متفاوتند.

✓ در جرایم مطلق و مقید هم شرکت داریم.

✓ در علل مجه جرم، شریک تابع مباشر و مسئولیت او بالطبع مسئولیت مباشر است، ولی در عوامل مانع مسئولیت کیفری، شریک تابع مباشر نیست.

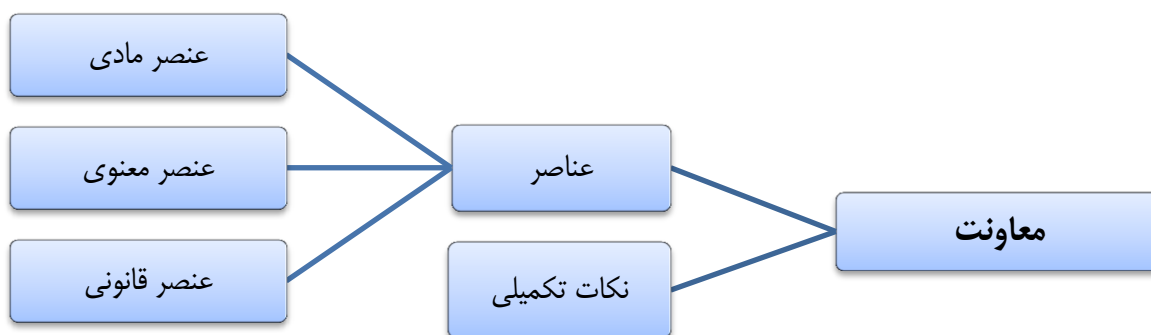
✓ شرکت در جرم، ممکن است فعل باشد و هم ترک فعل.

✓ شرکت در شروع به جرم، امکان تحقق دارد.

✓ امکان شرکت مجنی علیه در جرم، وجود دارد.

«معاونت»

تعریف: معاون کسی است که به مباشر یا شرکاء جرم، در تدارک یا ارتکاب جرم کمک کرده است و نقش تبعی و فرعی دارد.

«شباهت و تفاوت معاونت و شرکت»

مقوق جزای عمومی ۲ (دکتر علی غلامی) / جلسه اول تا چهارم

وجه شباهت معاونت و شرکت، در تعدد مسئولین است که در هر دو وجود دارد، و وجه تمایز آنها در این است که معاونت وارد عملیات اجرایی نمی شود اما مباشر و شریک در عملیات اجرایی می شود.

«عنصر مادی»

عنصر مادی معاونت در ماده ۴۳ ق.م.ا نام برده شده است که حصری هستند و به ۱۰ مورد تقسیم بندی می شوند:

۱. تحریک (به حرکت درآوردن، واداشتن، برانگیختن):

- ✓ معنای اصطلاحی: واداشتن دیگری به ارتکاب جرم به هر وسیله ای که موجب تقویت نیروی اراده ی ارتکاب جرم شود.
- ✓ تحریک با ترک فعل محقق می شود.
- ✓ تحریک باید صریح، شفاف و مستقیم باشد.
- ✓ تحریک باید دارای مخاطب معلوم یا به عبارتی، فردی باشد، اجمالا یا تفصیلا.
- ✓ در تحریک، شناخت موضوعیت ندارد، چون نیازمند تبانی نیستیم.
- ✓ تحریک باید مؤثر باشد: تحریک کردن، به تحریک شدن بینجامد.
- ✓ وسیله ی تحریک، موضوعیت ندارد و دارای مصادیق متعدد می باشد.
- ✓ تحریک ممکن است مستقیم یا غیرمستقیم باشد.
- ✓ تحریک علیه سه دسته اتفاق می افتد: ۱) خود تحریک کننده ۲) تحریک شونده ۳) دیگران
- ✓ مخاطب تحریک ممکن است واحد باشد یا متعدد.
- ✓ موارد خاص تحریک، حکم خاص خودش را دارد. (مثل ماده ی ۵۱۲ ق.م.ا)